

**ФЕНОМЕН ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ У КОНТЕКСТІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ****THE PHENOMENON OF PSYCHOLOGICAL READINESS IN THE CONTEXT
OF THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF POLICE OFFICERS**

Волуйко О.М., старший викладач кафедри юридичної психології
Національна академія внутрішніх справ

Інтенсивні соціальні, культурні і політичні зміни, що відбуваються в Україні, зумовлюють підвищення значущості для української держави службовців, безпосередньо пов'язаних з її безпекою (військова служба, поліція тощо), що спонукає психологів до вивчення готовності службовців до професійної діяльності в умовах, що змінюються. Поняття «готовність» розглядається, зазвичай, в двох значеннях. По-перше – це «згода зробити що-небудь», по-друге – «стан, коли все зроблено, все готово для чогось-небудь». Феномен психологічної готовності до діяльності, у тому числі до професійної і службової, залишається предметом жвавих наукових дискусій, що й обумовило актуальність нашого дослідження. Тому метою статті є вивчення феномену психологічної готовності у контексті професійної діяльності поліцейських. Встановлено, що прихильники особистісного підходу, досліджуючи проблеми готовності, розуміють під цим поняттям стійку характеристику особистості. Відповідно до теорії системогенезу, діяльність характеризується як людська форма активності, що виявляється у цілеспрямованому перетворенні природної і соціальної дійсності. Визначено, що у сучасних наукових студіях підставою для дослідження готовності до професійної діяльності може виступати її видова приналежність до певної професії, а саме спортивної, педагогічної, економічної, внутрішньої (психологічної) бойової готовності працівників правоохоронних органів, готовності людини до діяльності у напружених і екстремальних ситуаціях службової діяльності. У контексті нашого дослідження, розглядаючи проблему готовності до змін, ми говоримо не про готовність, як «позасвідомий психічний процес», а про усвідомлюване соціально-психологічне відношення, яке передбачає певну поведінку, внутрішню налаштованість на зміну ситуацій, пов'язаних з невизначеністю, спираючись при цьому на отриманий раніше досвід. Доведено, що існуючі підходи до вивчення готовності не перебувають в стані протиріччя і не виключають один одного, більш того, вони поглиблюють і розширюють уявлення про складність і багатогранність даного феномена.

Ключові слова: готовність, психологічна готовність, професійна діяльність, поліцейський, інноваційна діяльність.

The intense social, cultural and political changes taking place in Ukraine lead to the increase the importance of employees for the Ukrainian state, directly related to its security (military service, police, etc.), which prompts psychologists to study the readiness of employees for professional activity in the changing conditions. The concept of "readiness" is usually considered in two meanings. Firstly, it is "agreement to do something", and secondly, it is "a state when everything is done, everything is ready for something". The phenomenon of psychological readiness for activity, including professional and service, remains the subject of lively scientific discussions, which determined the relevance of our research. Therefore, the purpose of the article is to study the phenomenon of psychological readiness in the context of the professional activity of police officers. It has been established that the supporters of the personal approach, when researching the problems of readiness, understand this concept as a stable characteristic of the individual. According to the theory of systemogenesis, activity is characterized as a human form of activity manifesting in the purposeful transformation of natural and social reality. It has been determined that in modern scientific studies, the basis for studying readiness for professional activity can be its specific affiliation to a certain profession, namely sports, teaching, economic, internal (psychological) combat readiness of law enforcement officers, human readiness for activities in stressful and extreme situations of official activity. In the context of our research, when considering the problem of readiness for change, we are not talking about readiness as an "unconscious mental process", but about conscious socio-psychological relationship involving certain kind behavior, an internal disposition to change situations associated with uncertainty, based on previously acquired experience. It has been proven that the existing approaches to the study of readiness are not in a state of contradiction and do not exclude each other; moreover, they deepen and expand the understanding of the complexity and versatility of this phenomenon.

Key words: readiness, psychological readiness, professional activity, police officer, innovative activity.

Вступ. Інтенсивні соціальні, культурні і політичні зміни, що відбуваються в Україні, зумовлюють підвищення значущості для української держави службовців, безпосередньо пов'язаних з її безпекою (військова служба, поліція тощо), що спонукає психологів до вивчення готовності службовців до професійної діяльності в умовах, що змінюються.

Зміни навколишнього соціального оточення, настроїв суспільства, звичних умов несення служби, сфери комунікацій і ритму життя, підвищення вимог до самостійності і відповідальності, інтенсивні розумові та фізичні навантаження викликають латентну емоційну напруженість, тривожні стани, провокуючи зниження психологічної адаптації, що, своєю чергою, актуалізує необхідність вивчення чинників психологічної готовності правоохоронців до інновацій у професійній діяльності.

Поняття «готовність» розглядається, зазвичай, в двох значеннях. По-перше – це «згода зробити що-небудь», по-друге – «стан, коли все зроблено, все готово для чогось-небудь» [1]. Вивчаючи наявні на даний момент дослідження, ми звернули увагу на те, що в якості окремих видів готовності, найчастіше розглядаються: готовність до шкільного навчання, готовність до вивчення нового матеріалу, готовність до трудової діяльності, готовність до виконання бойового завдання, готовність до дослідження

педагогічного середовища тощо. У сучасних психологічних дослідженнях поняття «готовність» застосовується у контекстах: 1) психологічної готовності людини до якої-небудь дії; 2) психологічної готовності людини до будь-якої діяльності; 3) психологічної готовності особистості до професійної діяльності; 4) психологічної готовності до інновацій. При чому у переважній більшості досліджень щодо інновацій мова йде про різного роду педагогічні інновації.

Аналіз досліджень. Проблема психологічної готовності до діяльності є однією з фундаментальних у сучасній практичній психології. У наукових дослідженнях зазвичай виділяється два основні підходи до визначення змісту поняття «готовність до діяльності»: функціональний (Є. П. Ільїн, О. М. Краснорядцева, Є. С. Кузьмін, М. Д. Левітов, В. М. Мясіщев, Л. С. Нерсисян, Д. М. Узнадзе, А.Е. Штейнмец, В. О. Ядов та ін.) і особистісний (Б. Г. Ананьєв, М. І. Дьяченко, Е. Ф. Зеєр, Л. О. Кандилович, О. В. Карпов, А. К. Маркова, А. М. Павлова, Л. М. Попов, В. О. Сластенін, В. Д. Шадріков та ін.). Разом із тим феномен психологічної готовності до діяльності, у тому числі до професійної і службової, залишається предметом жвавих наукових дискусій, що й обумовило актуальність нашого дослідження.

Метою статті є вивчення феномену психологічної готовності у контексті професійної діяльності поліцейських.

Виклад основного матеріалу. Прихильники особистісного підходу, досліджуючи проблеми готовності, розуміють під цим поняттям стійку характеристику особистості. На думку вчених, готовність як особистісна характеристика має певний рівень сформованості, який стає передумовою до успішної діяльності. Так, Б. Г. Ананьев вважав, що формою розвитку суб'єкта є його діяльність, а найважливішою структурною характеристикою – його потенціали, що визначають готовність до діяльності і її продуктивність в силу того, що суб'єкт може розумітися тільки як особистість і індивід (цілісний організм) одночасно. У структурі потенціалів суб'єкта вчений виділяє життєздатність, працездатність, загальні і спеціальні здібності. Б. Г. Ананьев зазначає, що зріла індивідуальність стає фактором власного розвитку [2].

Синтез властивостей особистості, що визначають її придатність до діяльності, а саме: активне, позитивне ставлення до діяльності, схильність займатися нею, що переходить в страсну захопленість; ряд характерологічних рис і стійких інтелектуальних властивостей; наявність під час діяльності сприятливих для її виконання психічних станів; певний фонд знань, умінь і навичок у відповідній області; певні психологічні особливості в сенсорній і розумовій сферах, що відповідають вимогам даної діяльності [3]. Таке розуміння «готовності» ґрунтується на здібностях, але не обмежується лише ними.

Відповідно до теорії системогенезу діяльності В. Д. Шадрикова, діяльність характеризується як людська форма активності, що виявляється у цілеспрямованому перетворенні природної і соціальної дійсності. Взаємодія людини з обставинами її життя і розвиток особистості реалізує саме психологічна функціональна система діяльності і поведінки, уявлення про яку розкривається у поєднанні шести рівнів системного аналізу: інформаційного, компонентно-цілового, особистісно-мотиваційного, структурно-функціонального, індивідуально-психологічного і психофізіологічного. У межах теорії системогенезу професійної діяльності В. Д. Шадриков визначає психологічну готовність як складний цілісний процес і вказує на якості особистості, необхідні для формування готовності, а саме: впевненість людини у своїх силах; активність у досягненні цілей діяльності, певний рівень емоційного стану; висока нервово-психічна стійкість в будь-якій ситуації, здатність керувати своїми діями, почуттями, поведінкою у мінливих, напружених умовах діяльності. Відповідно до теорії системогенезу В. Д. Шадрикова, психологічна готовність до професійної діяльності знаходить своє відображення у професійно важливих якостях, формування і розвиток яких відбувається, в тому числі й у період професійного навчання. Системна концепція професійного навчання, розроблена В. Д. Шадриковим, у свою чергу, виступає основою для формування психологічної системи діяльності [4].

Як уже зазначалося вище, у сучасних наукових студіях підставою для дослідження готовності до професійної діяльності може виступати її видова приналежність до певної професії, а саме: спортивної (В. О. Алаторцев, О. Д. Ганюшкин, А. Ц. Пуні, Н. В. Сизикова та ін.), педагогічної (А. В. Биков, П. П. Горностай, А. О. Деркач, Т. В. Іванова, М. В. Левченко, Л. І. Разборова й ін.), економічної (О. П. Вяткін), внутрішньої (психологічної) бойової готовності працівників правоохоронних органів (О. М. Столяренко), готовності людини до діяльності у напружених і екстремальних ситуаціях службової діяльності (Є. В. Василенко, М. І. Дьяченко, Л. А. Кандибовіч, М. Д. Лисаков, В. О. Пономаренко, І. І. Приходько, О. М. Столяренко, О. В. Тімченко та ін.) тощо.

Розроблена В. О. Ядовим диспозиційна концепція полягає у характеристиці соціальної поведінки особистості, зумовленої станом її готовності до певного способу дій. Соціальне настановлення знаходиться у тісному зв'язку з особистісними смислами і несе в собі інформаційний компонент (певний світогляд, що для людини

є істотним, до чого вона прагне), поведінковий компонент (готовність діяти по відношенню до об'єкта, що має особистісний сенс – «значення для мене»), емоційно-оцінний компонент (його симпатії – антипатії до значимих об'єктів) Диспозиція особистості є суцільно організованою системою, вищу точку якої утворює система ціннісних орієнтацій і загальна спрямованість інтересів як продукт впливу загальних соціальних умов. Центральна частина ієрархії – це система суспільних соціальних установок на найрізноманітніші соціальні об'єкти і ситуації [5].

На думку М. І. Дьяченко та Л. А. Кандибовіч, готовність – це *налаштування особистості на конкретну поведінку, настановлення на активні дії, пристосування особистості для успішних дій в даний момент, продиктовані мотивами і психічними особливостями особистості.* Вони описують такі структурні компоненти психологічної готовності до діяльності: *усвідомлення своїх потреб, вимог суспільства або поставленого завдання; осмислення і оцінка умов діяльності, актуалізація досвіду, який пов'язаний з вирішенням завдань в минулому; усвідомлення цілей, вирішення яких задовольнить потреби виконання завдання; прогнозування прояву своїх інтелектуальних, мотиваційних, емоційно-вольових процесів; оцінка співвідношення свого потенціалу і необхідності досягнення певного результату; концентрація сил відповідно до завдань і умов* [6].

На думку Б. Д. Паригіна, роль феномена психологічної готовності є провідною на шляху пошуків виходу з кризи, тобто на шляху зміни. У його розумінні «в ситуації замкнутого кола, коли об'єктивні і соціально-психологічні чинники лише взаємно породжують один одного, здатність до його розриву може бути реалізована лише самою людиною. Ця можливість безпосередньо залежить від рівня психологічної готовності людини до цього» [7].

Р. Терьохін, вивчаючи адаптаційну готовність як складне системне утворення, що виникає у вигляді комплексу функціональних, особистісних і операціональних властивостей і відносин, способів і стратегій адаптивної поведінки, моделей взаємодії з навколишнім суспільством, визначає її ключову роль у виборі засобів реагування суб'єкта діяльності в нових ситуаціях, в складанні моделі взаємодії особистості з новим середовищем. На думку вченого, розділяти адаптаційну готовність і психологічну готовність можна, спираючись на те, що адаптаційна готовність особистості представляється як настановлення індивіда ефективно діяти в умовах постійних змін і підтримки динамічної рівноваги в системі «вимоги середовища – можливості особистості», настановлення на можливість пристосування до ситуації, співвіднесення з уявленнями особистості про свій потенціал. Це схильність особистості до сприйняття і прийняття динаміки навколишнього середовища (в цьому випадку – освітнього середовища ЗВО), здійснення певних дій в динамічній суб'єктивно новій ситуації, спрямованих на встановлення рівноваги між вимогами (можливостями) середовища і можливостями (вимогами) особистості. Адаптаційна готовність формується з урахуванням наявного досвіду адаптаційних взаємодій особистості з освітнім середовищем, індивідуальних особливостей і уявлень особистості, справжньої специфіки ситуації, пов'язаних з антиципацією можливих варіантів розвитку адаптаційної ситуації [8].

Говорячи про психологічну готовність, Р. Терьохін відзначає, що це більш широке поняття, ніж адаптаційна готовність. Вона акумулює в собі настановлення на динаміку ситуації і самозміни, відомі і відібрані особистістю способи і схеми поведінки і реагування в передбачуваних і відомих ситуаціях соціальних взаємодій в освітньому середовищі. Це настановлення на певну поведінку, внутрішня налаштованість, готовність до придбання знань, умінь, навичок, засвоєння соціальних норм, формування нових і використання відомих особистості патернів взаємодії. Така готовність передбачає наявність певного досвіду і можливість його реалізації в певних обставинах, *гнучке реагування на*

зміни, а також наявність тих моделей взаємодії, які вже сформувалися і відібрані як «оптимальні». Психологічна готовність – ключовий компонент загальної готовності до дії, який визначається психологічними факторами (особистісні особливості, тип темпераменту, риси характеру), що передбачає наявність знань, умінь і навичок у відповідній області, а також включає загальну інформованість про події та їх наслідки, рівень підготовленості [8].

У контексті нашого дослідження, розглядаючи проблему готовності до змін, ми говоримо не про готовність, як «позасвідомий психічний процес», який представлено в теорії Д. М. Узнадзе, а про усвідомлюване соціально-психологічне відношення, яке передбачає певну поведінку, внутрішню налаштованість на зміну ситуацій, пов'язаних з невизначеністю, спираючись при цьому на отриманий раніше досвід [9].

Високий рівень психологічної готовності допомагає особистості більш успішно виконувати покладені обов'язки, грамотно використовувати отриманий раніше досвід і особистісний потенціал, застосовувати найбільш ефективні способи саморегуляції і швидко реагувати на різного роду ситуативні зміни. Проблема психологічної готовності особистості до змін в загальній психології розкривається з позиції передчуття якихось змін, або з позиції неусвідомлюваного настання. З точки зору соціально-психологічного дослідження готовності до змін являє собою соціально-психологічне ставлення до об'єктивних або суб'єктивних несподіванок, невизначеності, що «ховаться» у змінах різних ситуацій, що характеризується настанням на певну поведінку в умовах мінливої ситуації, відповідно до отриманого раніше досвіду.

О. В. Черепковою досліджено формування психологічної готовності до професійної діяльності у курсантів військових вузів. Під психологічною готовністю автором розуміється «цілісне, інтегративне утворення особистості курсанта, що представляє собою виражене позитивне ставлення (позитивний настрій) на організовані та активні дії з охорони державного кордону; настановлення, стан мобілізації всіх психологічних і психофізіологічних систем курсанта, що забезпечують ефективне (і при необхідності екстрене) виконання певних дій; наявність сформованого образу професійної діяльності, необхідних знань, навичок і умінь, загальних і спеціальних здібностей, а також рис характеру, адекватних вимогам майбутньої діяльності; згоду на прийняття рішення про виконання даної діяльності і сформованості у особистості уявлень про соціально-психологічному схвалення (підтримки) цільових установок професійної діяльності». Дослідниця констатує, що психологічна готовність є сукупним результатом освітнього процесу вищої школи, в якому реалізуються стратегії, моделі, алгоритми та технології продуктивного вдосконалення професійно важливих якостей особистості майбутнього фахівця. Доречно підкреслюється, що готовність майбутнього офіцера сприймати, розуміти, оцінювати і розвивати акмеолого-психологічні характеристики «Я-професійне» є продуктом інтегральної діяльності всіх учасників освітнього процесу, які забезпечують розвиток курсанта як суб'єкта професійної діяльності [10].

Формування психологічної готовності воїна оперативних частин внутрішніх військ МВС до діяльності по охороні громадського порядку досліджено в роботах В. Ф. Дубяги. Автором визначено, що формування психологічної готовності це процес усвідомленого і цілеспрямованого самостійного і зовні заданого утворення в ході виконання службово-бойових завдань і після їх завершення. Це певний взаємозв'язок особистісно-смыслового, ситуативно-цільового та операціонально-виконавчого рівнів регуляції [11].

Структура психологічної готовності воїнів (згідно В. Ф. Дубягою) оперативних частин являє собою єдність декількох рівнів готовності, відповідних різним рівням психічної регуляції діяльності. Вона включає ієрархічно супорядні рівні готовності:

- особистісно-смысловий,
- ситуативно-цільовий,
- операціонально-виконавчий.

При цьому на кожному такому окремому рівні система «особистість-свідомість-діяльність» представлена взаємопов'язаними компонентами модальності: мотиваційним, емоційно-вольовим, орієнтовним і виконавчим (поведінковим).

Психолого-педагогічні умови формування готовності військових фахівців до вирішення конфліктних ситуацій досліджено І. Ю. Устиновим. Автором запропоновано модель формування готовності військових фахівців до вирішення конфліктних ситуацій, що включає: структуру формування конфліктологічної готовності, вимоги до неї, психолого-педагогічні умови, що впливають на її формування у військовому вузі [12].

Доцільно навести також відомості про суб'єктивну сформованість соціально-психологічної готовності. Доведено, що вона характеризується наявністю когнітивної диференційованості уявлень про себе і свої можливості, адекватністю загальної самооцінки фізичних, соціальних і духовних якостей, позитивним ставленням до соціальної військовому середовищі, загальним рівнем професійної підготовки. Зазначені тенденції і зв'язки в цілому відповідають нашим спостереженням та власним теоретичним дослідженням.

Формуванню психологічної готовності слухачів-льотчиків вищої військової школи до прийняття відповідальних рішень присвячено роботи Г. К. Курзенкова. Психологічна готовність до прийняття відповідального рішення, згідно думок Г. К. Курзенкова включає не тільки мотиваційний, інтелектуальний, емоційно-вольовий, а й моральний компонент. Саме виокремлення останнього в окремий блок відрізняє дослідження автора від подібних [13].

Структура мотиваційного компонента включає: потребу у професійному становленні, всебічному особистісному розвитку, саморозвитку, вдосконаленні в області спеціальних і психолого-педагогічних знань, подальшого становлення льотних здібностей. До структури інтелектуального компонента входять: здатність до рефлексії, до антиципації, високий рівень розвитку уваги, сприйняття, пам'яті, мислення, що сприяють успішному формуванню образу польоту, просторових уявлень, порядку і послідовності суміщеної діяльності. Емоційно-вольовий компонент складається з таких елементів: стресостійкості, ініціативності, дисциплінованості. Моральний компонент характеризується здатністю адекватно оцінювати моральний зміст розв'язуваної задачі і приймати відповідне моральне рішення [14].

Цікавим з методологічних засад наших наукових пошуків є дослідження І. В. Клименка. Відмінність понять психологічної готовності і стійкості автор пропонує диференціювати за часовим параметром. На його думку психологічна готовність виникає безпосередньо перед реалізацією діяльності (в нашому випадку перед боєм), стійкість – завчасно. Дослідник інтерпретує психологічну готовність як стан налаштованості і мобілізованості психіки воїнів на подолання майбутніх труднощів бойової діяльності та успішності виконання завдань адекватно їх значимості і складності, а стійкість – як систему психологічних якостей, що забезпечують можливість цього [15].

Військова дійсність висуває особливі вимоги до особистісних характеристик військовослужбовців, особливо до початківців служби в лавах Збройних Сил України. Це пов'язано з новою якістю комунікативної взаємодії, зміною статусно-рольового становища, розлукою з близькими людьми, різкою зміною ритму фізіологічного функціонування, станом невизначеності, негативним сприйняттям найближчого майбутнього. Наслідком цього може бути зниження емоційного фону, переважаання негативних емоцій, що дезорганізують діяльність.

В контексті визначення емоційного компоненту психологічної готовності військовослужбовців доречно згадати

про дослідження М. В. Єфимова. Цікавість дослідження полягає у вивченні впливу емоційного компонента психологічної готовності військовослужбовців на адаптацію і успішність військової праці солдатів молодого поповнення, а також взаємозв'язки між його формуванням і змінами показників особистісних і соціально-психологічних характеристик, що впливають на проходження військової служби. Автором доведено, що формування емоційного компонента психологічної готовності призовників до військової служби реалізується в ході спеціально організованих психолого-педагогічних заходів у період зборів молодого поповнення. Організація роботи з формування емоційного компонента психологічної готовності впливає на адаптацію до військової служби і успішність військової праці солдатів молодого поповнення. Встановлено, що формування емоційного компонента психологічної готовності зумовлює підвищення показників наступних особистісних характеристик, як: товариськості, доміантності, нормативності поведінки, впевненості, самоконтролю, екстраверсії. Доведено, що процес формування емоційного компонента психологічної готовності до військової служби сприяє розвитку соціально-психологічних характеристик військових колективів через збільшення показників згуртованості, стійкості, референтності, зниження конфліктності [16].

Методику використання засобів інформаційних технологій у процесі формування готовності військового фахівця до реалізації військово-педагогічної функції запропоновано в дисертації І. М. Караваєва [17]. Автор доречно доводить, що використання засобів інформаційних технологій у педагогічному процесі військово-інженерного вузу забезпечує системність і спрямованість організації процесу військово-професійної підготовки на формування готовності до реалізації військово-педагогічної функції, активізацію процесу навчання, якщо визначена і реалізована в процесі професійно-педагогічної підготовки система методичних принципів розробки методики використання засобів інформаційних технологій: доцільності, системності та цілісності, поліфункціональності, проблемності та практичної спрямованості, інтегративності.

Висновки. В цілому можна стверджувати, що існуючі підходи до вивчення готовності не перебувають в стані протиріччя і не виключають один одного, більш того, вони поглиблюють і розширюють уявлення про складність і багатогранність даного феномена.

Поняттям «готовність» в різних контекстах можуть позначатися:

- умова і регулятор діяльності;
- психічний стан,
- психологічне утворення,
- настановлення;
- наявність і активізація у суб'єкта певних потреб;
- синтез властивостей особистості тощо.

Неважаючи на різні позиції, дослідники виявляють єдність в тому, що готовність – необхідна умова успішної діяльності особистості

Дослідження готовності поліцейських до професійної діяльності в умовах, що змінюються, носять епізодичний характер, відсутній цілісний аналіз даного явища і дослідження його чинників і динаміки.

У світлі вищесказаного актуальність нашого дослідження зумовлена протиріччями:

- між необхідністю підвищення психологічної готовності поліцейських до інноваційної діяльності та недостатністю наукових знань щодо чинників, що впливають на формування даної психологічної характеристики;
- необхідністю психологічного супроводу формування психологічної готовності поліцейських до діяльності в умовах реформування, що сприяє підвищенню позитивної динаміки всіх її компонентів, і відсутністю методичної забезпеченості даного супроводу.

У ході теоретичного аналізу виявлено певний масив наукових даних з проблеми психологічної готовності: різні підходи до визначення її структури, рівнів, особливостей проявів, диференціація в залежності від видів професійної діяльності, навчання тощо. Але питання про психологічну готовність працівників поліції до інноваційної діяльності у контексті реформування правоохоронних органів в Україні не є дослідженим, що підтверджує актуальність розгляду чинників психологічної готовності поліцейських до інновацій у діяльності Національної поліції України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Готовність. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / [уклад і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ ; Ірпінь : Перун, 2002. С. 194.
2. Данилюк А. Л. Методологічні проблеми сучасного людинознавства. *Гуманітарний вісник ЧДТУ*. Серія : Філософські науки. 2012. Число 18, вип. 2. С. 72–82. URL: https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/1848/1/%d0%93%d1%83%d0%bc_%d0%b2%d0%b8%d1%81%d0%bd_18_%d1%84%d0%b8%d0%bb%d0%be%d1%81%d0%be%d1%84-72-82.pdf
3. Захаренко Л. М. Психологічні особливості формування життєвої перспективи курсантів вищих навчальних закладів МВС України : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. Харків, 2013. 22 с.
4. Акімов О. Неадаптивність системогенезу професійної діяльності державних службовців. *Державне управління та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. 2019. Вип. 1(40). С. 101–109.
5. Ядов В. А. Диспозиційна теорія регуляції соціальної поведінки особистості. *Підручники для студентів онлайн* : [сайт]. URL: https://stud.com.ua/77404/psihologiya/dispozitsionnaya_teoriya_regulyatsiya_sotsialnoyi_povedinki_osobistosti_yadov
6. Моначин І. Л. Сутність поняття психологічної готовності до діяльності. *Актуальні задачі сучасних технологій* : матеріали V Міжнар. наук.-техніч. конф. молодих учених та студентів (Тернопіль, 17–18 листоп. 2016 р.). Тернопіль, 2016. С. 351–352.
7. Ануфрієва Н. М., Зелінська Т. М., Туриніна О. Л. Соціальна психологія : навч.-метод. комплекс. Київ : МАУП, 2006. 200 с.
8. Кокун О. М., Мороз В. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Формування психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до виконання завдань за призначенням під час бойового злагодження : метод. посіб. Київ : 7БЦ, 2021. 170 с.
9. Узнадзе Д. Н. Психологічні дослідження. М. : Наука, 1966. 452 с.
10. Методичні рекомендації щодо проведення психологічної підготовки особового складу Збройних Сил України / Головне управління по роботі з особовим складом Збройних Сил України. Київ : ГШ ЗСУ, 2012. 214 с.
11. Психологічна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО на етапі відновлення : метод. посіб. / [О. М. Кокун, Н. А. Агаєв, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська, В. В. Остапчук]. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.
12. Лазарєва Г. В. Формування готовності майбутніх дільничних інспекторів МВС до розв'язання конфліктних ситуацій у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2013. 20 с.
13. Санников О. І., Пугачова І. М. Особливості прийняття рішень в професійній діяльності сучасного інженера. *Актуальні проблеми сучасної психології* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. мол. учен. та студ. (26 квіт. 2012 р.). Одеса, 2012. С. 226–231.
14. Волуйко О. М. Управління професійним стресом керівників органів внутрішніх справ : навч. посіб. Київ : Скіф ; КНТ, 2008. 108 с.
15. Клименко І. В. Проактивна копінг-поведінка у курсантів – майбутніх правоохоронців у контексті програми психологічного супроводу професійної підготовки. *Проблеми сучасної психології*. 2017. Вип. 38. С. 215–227.
16. Сафін О. Емоційний компонент психологічної готовності військовослужбовця як його особистісний ресурс : проблема формування. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 68(4). С. 139–145. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-68-4-139-145>
17. Капінус О. С. Методика формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів Збройних сил України : монографія. Житомир : О. О. Євенок, 2020. 600 с.